

ציונות י' הדות ד מוקרטיה לדרך

"וַיֵּצְאוּ יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלִיָּהֶם... וְלָתֵת לָהֶם צִידָה לַדֶּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן..."

בראשית מב, 25

פסח

חז חירות שמה!

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המטה לתרבות ישראל

מרכזת המטה: ציפי קוריצקי | ריכוז תוכן ועיבוד דידקטי: רותי זוסמן ויעל גרוס-רוזן | ייעוץ פדגוגי: רות גבע, רויטל מונצז | עריכה לשונית: מאירה הס | ייעוץ גרפי: רפי כהן
הפקה: שרה שי | עיצוב והפקה: ארט פלוס | הוצאה לאור: משרד החינוך, גף פרסומים

'אירבעה צײַם' אָן שולחן הסדר האסורני

פסוק: "והזכרתי אתך" (שמות 22:30)

פסח הוא חג מקראי, הראשון בחגי ישראל שעליהם נצטווה עם ישראל בתורה. חג הפסח מציין את יציאת ישראל ממצרים מעבודות לחירות והפיכתם לעם. חג זה נמנה עם שלושת הרגלים המופיעים בתורה, והוא הראשון שבהם. החג נחוג במשך שבעה ימים (בחו"ל: שמונה ימים), החל מיום ט"ו בניסן (אור לט"ו). החג מתאפיין באיסור חמץ בכל ימי החג, ובחובה לאכול מצה בלילה הראשון. במרכזו של הטקס - קריאת ההגדה של פסח, המספרת את הסיפור.

באומנות היפודית קיימים ביטויים תזותיים רבים ומגוונים ואבדות רבות; כל צדד ואבדות רבות, כל מקרה ובניד רלוואנט -
מי אני?

חינוך כלכלי ראויים בסצורים הגיליון צד וקבוצת מידו בחכמי, מידו בעליו, מידו בעת ומידו בעת לגיליון יודע ללאול. בסבירו את קבוצתם. לטמו את אתמורת בעקלל של בעמיות אלבול לטופו, אבצרים לבידן או אידן. תנו בעתם גם לטיו לבין באורים לבין בעתקות.

אילו פרטים היסטוריים, חברתיים או חברתיים ניתן ללמוד מן עדויות המאורות? צפו איך אתם, איך תקופת היסטוריה ואילו ערכים מלחמהים מאופיינים. איך איור מדבר יותר אל לבכם? מדוע?

בהגדה מוזכרים ארבעה בניו: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול, ומפורטות השאלות שהם שואלים. ארבעת הבנים מייצגים ארבעה רבדים בעם ישראל: שלושת הראשונים שואלים, כל אחד בדרכו, לפרש מנהגי הפסח; ואילו הרביעי מייצג את החלק בעם שלא זכה להתחנך על ברכי המסורת, ואינו יודע דבר על עברו ועל מצוות החג, ואף לשאול אינו מסוגל; מסיבה זו התורה מצווה "והגדת לבנך" (שמות, פרק י"ג, 8), ובלשון ההגדה: "את פתח לו" - הסבר לו את משמעות החג כהלכתו ועל פי מסורתו.

| איור 1 |

על פי איזה סדר הייתם מסדרים את הבנים:
מי ליד מי, מי ראשון ומי אחרון, ומדוע?

דְּבָרָה תוֹרָה:

אֶחָד חֶכֶם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינֹו יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל.

מחברי ההגדה של פסח מצאו בתורה ארבע שאלות/היגדים שעשויים הבנים לשאול או להגיד בעניין הפסח, וארבע תשובות שצריך האב להשיב. לכל שאלה / היגד ותשובה הם הצמידו "טיפוס" היפותטי (אפשרי) על פי תפיסת עולמם. הצמידו גם אתם את התואר "חכם", "רשע", "תם", "שאינו יודע לשאול" לכל אחד מהפסוקים מן התורה, ונמקו את קביעתכם:

וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם: מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם? וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם... (שמות י"ב, 26-27)

וְהִיָּה כִּי-יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה זֶה? וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצֵיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם, מִבֵּית עַבְדִּים. (שמות י"ג, 14)

3 כִּי-יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מֶחַר, לֵאמֹר: מָה הָעֵדוּת, וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם? וְאָמַרְתָּ לִּבְנֶךָ, עֲבָדִים הָיִינוּ לַפְּרֹעָה בְּמִצְרַיִם; וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם, בְּיָד חֲזָקָה. (דברים ו', 20-21)

וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ, בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בַּעֲבוּר זֶה, עָשָׂה יְהוָה לִי, בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. (שמות י"ג, 8)

תלכם - מה הוא אומר?

מה העדות והחקים והמושפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם? ואף אתה אומר לו כהלקות הפסח: אין מפתירין אחר הפסח אפיקומן:

תלם - מה הוא אומר?

מה זאת? ואמרתי אליו "בחוץ יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים".

תלל - מה הוא אומר?

מה העבודה הזאת לכם? לכם - ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הקלל קפר בעקר. ואף אתה הקהה את שניו [נזוף בו] ואומר לו: "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". לי ולא לו. אלו הנה שם, לא הנה נגאל.

תלל - מה הוא אומר?

את פתח לו, שנאמר, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים.

על בסיס שאלות אלה נולדו בהגדה של פסח 'ארבעה בנינים':

- על פי אילו מאפיינים, הלקוחים מן הפסוקים בתורה, הצמידו כותבי ההגדה את התארים חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול?
- חזרו אל התארים שאתם הצמדתם לפסוקים מהתורה במשימה הקודמת, ובדקו האם יש התאמה בין תשובתכם לתשובת ההגדה.

| איור 2 |

השם 'הגדה' לקוח מהציווי "והגדת לבנך". באמצעות ההגדה אנו מספרים לילדינו את סיפור יציאת מצרים. תנאי עיקרי במצוות "והגדת לבנך", שההגדה תבוא בעקבות שאלת הבן "כי ישאלך בנך", ובנוגע לבן השואל מספרת ההגדה, כי "כנגד ארבעה בנינים דיברה תורה". מתוך 'הגדה של פסח', הרב יקותיאל גרין

ארבעת הבנים כנגד ארבע לשונות של גאולה:

נראה לומר שארבעת הבנים מסמלים את ארבעת שלבי הגאולה הרמוזים בארבע לשונות של גאולה, שנאמרו למשה לפני יציאת מצרים: "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי". ארבע הלשונות הנ"ל מסמלות את ארבעת שלבי הגאולה, וכפי התפתחות הגאולה כן מחקים הבן: בתחילה הוא רשע ומתריס כנגד בשורת הגאולה, ואחר כך הוא מוכן לאמונה אלא שאינו יודע לשאול, בהמשך הדרך הוא תם ששואל ומתעניין כקטן שאינו יודע דבר, ולבסוף הוא נעשה חכם, שיועד ורוצה להחכים יותר בטעמי תורה ומצוותיה.

| איור 3 |

| איור 4 |

- עם איזה הסבר לארבעת הבנים אתם מזדהים? מדוע?
- מה מייצגים ארבעת הבנים, בעיניכם? אילו דמויות הם מזכירים לכם? פרטו והסבירו.

'ארבעה בנים' / זאב ז'בוטינסקי

בהגדה על יציאת מצרים אנו קוראים: "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה: אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול". לכל אחד ואחד מהם עונים כטעמו וככוח תפישתו.

הבן **החכם** מקמט את מצחו הבולט, מסתכל בעיניו הגדולות ומשתדל להבין מה פשר הדבר? למה בתחילה אהבו המצרים את אבותינו, קיבלו אותם בזרועות פתוחות, ואחר כך התחילו לוחצים ומענים אותם; מה טעם הדבר, אבא? - שואל הבן החכם.

[ועונה לו האב]: אילו ידעת את קורות נדודינו החדשים, היית מבין מדוע הפך לבם לשנוא אותנו... כך היה וכך הווה וכך יהיה...

הבן השני **הרשע** - יושב לו בהרחבה, מרכיב רגל על רגל, חושף שיניו דרך לגלוג ושואל: אילו מנהגים וזיכרונות משונים הם אלה אצלכם? מוטב היה לשכוח את השטויות הישנות הללו! בתשובה ללעגו, ספר נא לו, **שכבר היו לנו כמותו**, עוד במצרים העתיקה. **לעגו לכל תקוות עמם והעדיפו לצדד עם פרעה...**

והבן השלישי הוא **תם**. עיניו מביעות כנות, בהירות וישרות. הוא אינו נמנה עם היודעים לחקור, לשאול, לחטט בסתירות. העולם בעיניו פשוט, ואין מקשים עליו: **אוהב הוא להאמין... אמונה תמימה וישרה**. אבא! שואל הוא, ומניח מרפקיו על השולחן... וכבר הוא מאמין מראש לכל מה שתגיד לו, שכן, רוצה הוא להאמין. אבא! מתי יבוא שינוי לטובה?

ואתה ספר לו בפשטות ובשקט על כל הנעשה עתה ברחבי **הגולה העצומה**. ספר לו כיצד הולכות ונבנות **מחדש**, באלפי מקומות ובאלפי ידיים, **הריסות מקדשו של עם עולם**. ספר לו איך לאט לאט הולך ומתגבש שוב... **ומתוך שבריו מתחשל מחדש העם להיות תקיף בדעתו, בעל אופי משלו, ככל העמים הבריאים...**

הבן הרביעי **אינו יודע לשאול**. מסב הוא ב"סדר" בנימוס ודרך ארץ וממלא את המוטל עליו, ואין עולה על דעתו המחשבה לשאול מה ואיך, למה ומדוע... זהו אותו מר-נפש דל-מראה, הסנדלר, החייט, המוכר ביצים על פתחי בתים, הסמרטור, סופר סת"ם... **נאנח ונאנק**, אך בליל שבת - **אלה הם הממלאים את בתי הכנסת**. הרי זהו [היהודי] **שנושא על שכמו את כל סבל הגלות... הוא הוא עמוד-התווך של עם-עולם ונושא עיקרי בנצח שלו**.

לפי המסורת עליך לספר לבן זה על כל מה שאינו שואל. אך לדעתי מוטב שיחשה [שישתוק] גם האב. רק ינשק, בלא אומר ודברים, על מצחו של בן זה, שהוא מן הנאמנים ביותר מכל שומרי הקודש, שאין הוא מדבר עליו בשפתי פיהו.

'ארבעה בנים' על פי ז'בוטינסקי מייצגים ארבעה טיפוסים בעם היהודי, בתקופת התחייה הלאומית:

- השוו בין ארבעת הבנים של ז'בוטינסקי לבין ארבעת הבנים בהגדה.
- מה דעתכם על פרשנותו של ז'בוטינסקי לכל אחד מהבנים? הציעו פירושים אחרים.
- זהו ב'ארבעה בנים' של ז'בוטינסקי אירועים היסטוריים שקרו בתקופת התחייה, והסבירו אותם.

פסח. עם שומר במשך אלפי שנים את יום צאתו מבית עבדים. ודרך כל מחלות השעבוד, האינקוויזיציה, השמד והפרעות נושאת האמה בלבה את הנעגועים לחפש בזכרון עתיק, אשר כלו מפנה לקראת העתיד. מאבות אל בנים, דרך כל הדורות, נמסר דבר יציאת מצרים כזכרון אישי אשר איננו מחויר ואיננו דהה. איזה יצר חרות עמק טבוע בלב עם, שיכול היה באביב ימיו ליצר יצירה כזאת ולמסר אותה מדור לדור. ברל כצנלסון

לפני כשלוש מאות שנה הפליגה לעולם החדש אונייה ושמה 'מייפלור'. היה זה מאורע גדול בתולדות אנגליה ואמריקה. אבל תאב אני לדעת, אם יש אנגלי אחד היודע בדיוק אימתי הפליגה אונייה זאת, וכמה אמריקאים יודעים זאת? היודעים הם כמה אנשים היו באותה אונייה? ומה היה טיבו של הלחם שאכלו בצאתם? והנה לפני יותר משלושת אלפים ושלוש מאות שנה, יצאו היהודים ממצרים, וכל יהודי בעולם... יודע בדיוק באיזה יום יצאו: בחמישה עשר בניסן, וכולם יודעים בדיוק איזה לחם אכלו היהודים: מצות. ועד היום הזה אוכלים יהודים בכל העולם כולו מצה זו בחמישה עשר בניסן... ומספרים ביציאת מצרים...

דוד בן גוריון, מתוך נאום בפני ועדת החקירה של האו"ם, 1947

- מה בהגדה של פסח בכלל, ובמשל ארבעת הבנים בפרט, איפשר את המצב המתואר בדבריהם של כצנלסון ובן גוריון?
- האם, לדעתכם, הציונות הייתה יכולה להתממש, בלי אחד מהבנים? הסבירו ונמקו.
- על איזה בן הייתם מוותרים או לא מוותרים בהגדה הציונית? מדוע?

אבל, בתקופת התחייה הלאומית נשמעו גם קולות אחרים. רצונם של ראשוני הציונים היה "לשלול את הגולה" ולבנות "יהודי חדש". הם ביקשו למחוק את הציווי "והגדת לבנך..." מן התורה שלהם:

[איור 5]

"שיבה לשורשים שנותקו": חונכנו לשלילת הגולה היהודית מבלי לראות את האור והחיוב שבה. בעוד שלגבי ההורים היה העולם הרוחני שבו מרדו חלק מהווייתם, ועליו נשענו ערכיהם וזיקתם לעמם, לבניהם נותרה רק השלילה של ערכים אלה...

עמרם הישראלי, שדמות 22, תשכ"ו, עמ' 12-15

החינוך שנתנו לנו אבותינו ומורינו, שמרדו בגלות היהודית וכל הקשור בה, הקים מעין קיר זכוכית אטום ובלתי עביר, המונע מאתנו מגע עם התרבות היהודית... לפי דעתי, צריך כל אחד מאתנו שהגיע לתחושת החיפוש, לעשות מאמץ מודע, מאמץ נפשי גדול, לחדור ולעבור את קיר הזכוכית הזה. יכול להיות שהפתרון בשבילנו נמצא דווקא מעבר לקיר הזה.

אבישי גרוסמן, 'הקיבוץ והמסורת', פתחים ה' (10), אב תשכ"ט, עמ' 6

אל תשמע בני / דוד שמעוני

אל תִּשְׁמַע, בְּנִי, אֶל מוֹסֵר אֵב
וּלְתוֹרַת אֵם אֶל אֶזֶן תֵּט,
כִּי מוֹסֵר אֵב הוּא: "קוּ לְקוּ..."
וְתוֹרַת אֵם: "לֹאטָּ, לֹאטָּ..."
וְסוּפֹת-אֵבִיב דּוֹבְרָה כֵּן:
"הַקְשִׁיבָה, אִישׁ, לְשִׁיר הַבֵּן!

לְשִׁיר הַבֵּן וּלְשִׁיר הַבֵּן
בָּא מִבְּעַד עֶרְפֶּל עֵב
וְדָרוֹס לֶךְ שְׂבִיל, וְסוּכָה מִן
הַדֶּרֶךְ, הֵלֶךְ בָּה הָאֵב
כִּי לְמָה תִּתְקַטֵּא אֶל הַדּוֹר,
דּוֹר עֲתִיד כְּחוֹק מוֹצֵף אוֹר?

השיר נכתב בתקופת העלייה השנייה, והפך להמנון 'השומר הצעיר' בעלייה השלישית. בשיר זה מכריז הדור מרד כנגד הציווי המקראי:

נִשְׁמַע בְּנִי, מוֹסֵר אֵבִיב; וְאַל-תִּשְׁמַע,
תּוֹרַת אֵמָךְ.

משלי א', 8

• מדוע קורא הדובר בשיר לבנים לא להטות אוזן "לתורת אם ואב"? מה רע בה, על פי דבריו?

• מדוע קורא הדובר בשיר לאבות, להקשיב לשיר הבן והניין? מה טמון בשיר הבן והניין?

• מה דעתכם על העמדה המובעת בשיר זה? נמקו.

ומנגד, "צברים" שהתחנכו על ברכי הציונות קובלים על כך שהציווי "והגדת לבנך..." פסח על דורם. בחרו טקסט אחד, והשיבו לכותב ברוח האב העונה לאחד הבנים בהגדה: ספרו להם את הסיפור "היהודי" שחסר להם.

[איור 6]

"לא הוכשרנו להאזין אל סוד שיח": ושוב הבינותי את אשר חשתי זה כבר... את שהיה חסר לי ולכשכמותי, בני הארץ והקיבוצים. חסרון שבעטיו לא הוכשרנו להאזין אל סוד שיח, אל עיקר הנאמר בקול דממה דקה. אנחנו לא ידענו מימינו תפילה מהי, מהו צקון לַחַשׁ [תפילה מהלב] מה הם שפתיים דובבות וכמעט לא נשמע קולן, ובכל זאת גדולה המייתן מכל קריאות תרועה, כי דברי אמת גדולים נאמרים בלאט בלאט...

צבי לוז, שדמות 5-6, תשכ"ב, עמ' 11

אנחנו בני הארץ, נולדנו והגנו חיים תוך ניתוק ממקורות היהדות וממורשת העם. הורינו, שעלו ארצה, מרדו בבית אבא המסורתי ואנו נולדנו בתוך הניתוק. גדלנו חסרי שורשים, מתנכרים למה שאנו מעולם לא ידענו...

אלכס ליבן, שדמות 17, תשכ"ה, עמ' 77

ארבעת הבנים כארבעה ספרים, בהגדה שהוצאה לזכר השואה בשנת 1988 על ידי דויד וונדר. הספרים השונים מסמלים גישות שונות כלפי המסורת היהודית (המחבר בחר בספרים כייצוג "לעם הספר").

- איזה בן מייצג כל אחד מן הספרים? נמקו.
- איזה מסר, לדעתכם, רצה האומן להעביר באמצעות יצירה זו?

[איור 7]

איזה חוקים? איזה חוקים?

- מיהי כל אחת מהבנות באיור 'ארבע הבנות' בהגדה הישראלית? הסבירו ונמקו.
- איזה טיפוס בחברה הישראלית מייצגת כל בת?

אולי הביטוי "נוטשי ההגדה" הוא חריף מדי, כשמדובר בציטוט מתוך השיר ההומוריסטי "ארבעה אחים", שכתבה והלחינה נעמי שמר ז"ל, ושמאז פרסומו ב-1968 הפך לחלק בלתי נפרד משירי חג הפסח.

אבל נראה לי כי, עיון ספרותי במילות השיר הזה עשוי לגלות, כי מתחת להומור מסתתר יחסה הרציני והדו-ערכי של המשוררת להתנהגות הדמויות של "דור ההמשך" בעם ישראל, דור שאנו מכירים את נציגיו מאז קובעו בהגדה המסורתית של פסח, בקטע הפותח "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה..."

כפי שנראה, מצד אחד - על פני השטח "ההומוריסטי" נמצא אותה "זורמת" עם דור זה, אך מצד שני - בעומק "הרציני" נמצא אותה מבקרת אותם, הן בסמוי והן בגלוי...

אם עדיין לא חשנו בביקורת הסמויה, באות שתי השאלות הרטוריות שבראשית הבית החמישי והאחרון ומעלות אותה בגלוי לתודעתנו: "לאן הובילו הדרכים? היכן ארבעת האחים?" ניכר, כי רוח של אכזבה ועצבות שורה על התשובה הברורה: ראו היכן הם היום ארבעת האחים, שהיו פעם יחד כבנים לאביהם ולמשפחתם בהגדה המסורתית, וראו לאן הובילו הדרכים את אלה מתוכם ש"נטשו" הגדה זו ועולמה לצמיתות.

אבל השיר מסתיים בנימה ההומוריסטית: "בשיר שלנו, ידידי, אסור לשאול יותר מדי!" נראה כי גם כאן, מתחת להומור, כמו מסתמנת מתוך הניסוח ההצעה הרצינית לנהוג כמו האח הרביעי: כמוהו לא לשאול יותר מדי, וכמוהו לעשות את המעשה הנכון: בעדינות ומתוך אהבה, לקחת את האישה היפה מכול ולחזור עמה אל ההגדה ואל מה שהיא מייצגת: בית אבא ומסורת יפה, טובה ומאחדת...

מחשבות לפסח תשס"ו - לאן הובילו הדרכים את "נוטשי" ההגדה?
ד"ר יפה בנימיני, המכללה האקדמית בית ברל

ארבעת האחים / נעמי שמר

ביום בהיר ונהדר
יצאו מתוך ההגדה
חכם ותם קשע גדול
זה שלא ידע לשאל.

וכשארבעת האחים
יצאו לנוע בדרכים
מיד מכל ארבע רוחות
פרחים הגיעו ובכרכות.

פגש חכם בחכמה
אהב התם את התמיכה
והרשע בתור אשה
תפס מרשעת אִימה.

זה שלא ידע לשאל
לקח את היפה מכל
שלב ידו בתוך ידה
וחזר אתה להגדה.

לאן הובילו הדרכים?
היכן ארבעת האחים?
בשיר שלנו ידידי
אסור לשאל יותר מדי!

- מה קרה לארבעת הבנים מההגדה, בשירה של נעמי שמר?
- מהי הביקורת של נעמי שמר על החברה הישראלית בימינו?
- מה דעתכם על ביקורת זאת? האם היא מוצדקת?

ומה אתם הייתם אומרים לבן החמישי, הבן הנעדר?

| איור 8 |

בהגדות אחדות מוזכר גם הבן החמישי. בהגדה של התנועה המסורתית, הבן החמישי מייצג את השבויים והנעדרים, שעליהם נאמרים הדברים הבאים:

הבן הנעדר מה הוא אומר? הושיענו ברחמיך הרבים. קבצנו ויצילנו מכף כל אויב, ותשמע קול תחנונינו, כי אל שומע תפלה ותחנן אתה: ואף אתה אמור לו: שומר אחי אנוכי! את אחי אנכי מבקש. למען השבויים והנעדרים לא אֶחֱשֶׂה ולמען בנינו לא אֶשְׁקוּט עד יקראו לשבויים דָּרוֹר וְלְאֲסוּרִים פָּקֵחַ קוֹחַ [שיפתח מאסרם וילקחו מן השבי]

- ארבעת הבנים חיים גם בנו ובינינו, והם מוזמנים לשולחן הסדר שלנו.
- לפניכם טקסטים שונים, המייצגים "ארבעה בנים" בני דורנו. קראו אותם ובחרו טקסט המייצג אחד מהבנים בהגדה.
- כתבו מכתב לבן שבחרתם, ושכנעו אותו להגיע אל שולחן הסדר שלנו. הסבירו לו במכתב, אילו סוגיות ועניינים יהיו "על השולחן" בסדר, ומדוע כדאי לו להגיע.

מלאך / אריאל הורוביץ

באור הלבן יש כל הצבעים
אדום צהוב כחול - סגול שלא רואים
ואנחנו אור - יש בנו הכול
רשע, חכם, תם ושאינו יודע לשאול

באור הלבן רואים גרגירים
נוחתים על המדף - נחים בין הספרים
ואנחנו אבק - יוצאים במחול
רשע חכם תם ושאינו יודע לשאול

עבדים/ ברי סחרוף

על נהר אספירין ישבנו
במקומות המוכרים
לא שומעים לא רואים
כאילו אנחנו אוויר

עוד מעט ייגמר הסרט
בקרב המציאות
התמונה מטושטשת
והצליל לא ברור.

בית הכנסת שאני מחפש הוא ישראלי / יאיר לפיד

...הוא מבין אותי, בית הכנסת הישראלי, ואני מבין אותו.
הוא גם אוהב אותי, ודלתותיו תמיד יהיו פתוחות לפניי.
אני אבוא בהן בשמחה ולא ביראה, ואעמוד שם - לבד או ביחד - כדי לדבר עם ההוא שלמעלה על כל מה שמטריד אותי: הילדים, המדינה, הבריאות של בני משפחתי. אחר כך אצא ואלך הביתה קצת יותר קל, קצת יותר רגוע, קצת יותר שלם. בדיוק כמו שאתה אמור לצאת מבית הכנסת.

אדיש / קוב

כולם רצים, אני יושב ומסתכל לי הכישלון, ההצלחה, התוצאות כשמסביב הכול נגמר או כך נדמה לי יש כינוסים והפגנות... אני אדיש כשהסימנים של השקיעה נראים בחבל כשמנסים בכול למצוא לי משמעות לאהבה, לשיר, לחגיגות האבל מתנכר למציאות... כזה אדיש

איור 10: ברכת השונות והייחודיות, דייוויד מוס, הגדת מוס, 1996, ארה"ב וישראל. האומן והמאייר מסביר את יחסו לארבעת הבנים: "כל בן הוא יחיד ומיוחד, והתורה מחבקת את כולם. האיקונוגרפיה שבחרתי כאן מבוססת על ציורי קלפים. כמו במשחק מזל, איננו יודעים אילו בנים "ייצאו" לנו. זוהי משימתנו כהורים ומחנכים, "לשחק" על הייחודיות של הילדים שניתנו לנו... והבן, לא האב, צריך להוביל את התהליך. זה, לדעתי מה שהתכוון לומר המדרש בהגדה..."

...יש, לדעתי, בקשר שבין ההיסטוריה לשירה משהו יהודי מאוד, שמתבטא בציווי על הזיכרון, בציווי של "והגדת לבנך". שמירת הזיכרון לאורך שרשרת הדורות קיימה את היהדות, והשימוש במיתוסים הראשוניים של היהדות בתוך קולות שנכתבים בהווה הוא חלק מהיצירה היהודית ככלל, וגם מהיצירה שלי. הכוונה היא לא לכתוב את העבר היהודי מחדש, אלא לערבב את הזמנים, לערבב את ההיסטוריות, לשלב את הטקסטים היסודיים - מקרא, מדרש, פיוט - עם הקולות של ההווה...

ריאיון עם אלמוג בהר בתוך:

<http://www.kedma.co.il/index.php?id=1764>

| איור 9 |

בשנת 2004, בפורום הסטודנטים של אוניברסיטת בן גוריון, פרסם סטודנט בעל הכינוי NY123 את ההודעה הזאת:

משל ישן בלבוש עכשווי - מה אתם חושבים, איזה דור אנחנו?

"כנגד 4 בנים דיברה התורה: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול..."

חכם, הוא דור ראשון, מה הוא אומר?

צבע העולם את הריו ועמקיו בגוונים של אָמון, בצבעי אהבה. עולם שנועד להיות ריק מחומות... תוכו כברו...

רשע, הוא דור שני, מה הוא אומר?

תכונותיו הנעלות של האדם הן לירוק אש ולהזיל דמעות תנין. באש היוצאת מפי אשורף כל חלקה בה טייל אבי ואבנה תלי תלים של אפר...

תם, הוא דור שלישי, מה עליו?

נגזר עליו להלך בשדות אפר, תחת עינם הכבויה של בעלי חזון עתיק. כשצרים רגעים, לוחש לו סבו על עולם שתוכו כברו, על צבעים קסומים ואהבה. והוא תם, דבר לא שלו, הכול נגזר בפניו. חייו הם הבל...

וזה שאינו יודע לשאול, הוא דור רביעי, מה עליו?

נעתקת נשימתו כל ערב בשקיעת הענק האדום ואינו יודע מדוע. ציורי סבא-רבא, הגנזים במרתף אפל, עוטפים את חלומותיו בצבעים שמעולם לא ראה. שאריות האפר על זקנו של סבו משביעות לעתים את רעבונו למה שקל ועם זאת בלתי נסבל. כל לבו המיית הבלבול וכל הדורות לבוא תולים בו מבט של ערגה. רק הוא עדיין לא מבין למה.

ומה אתם חושבים? איזה דור אנחנו? מדוע?

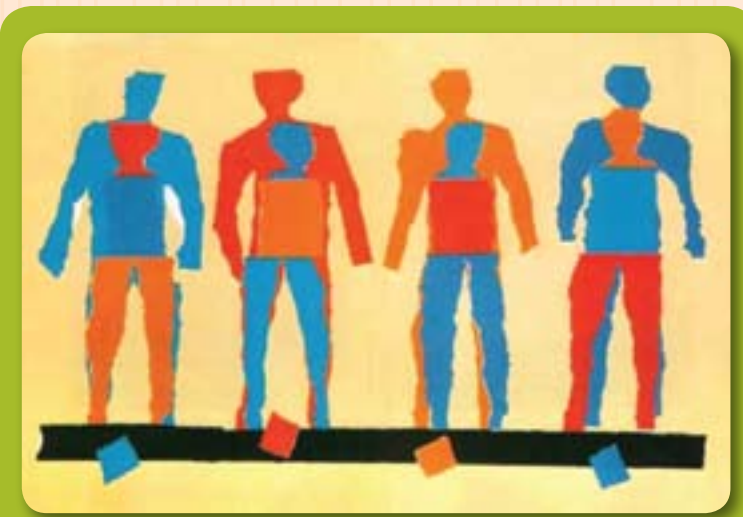
איור 11

אם כן ישנו בן חמישי, שבניגוד לארבעת חבריו כלל לא טורח להגיע אל הסדר. אך אין להתייחס ממנו. הוא יגיע. מי יביא אותו בסופו של דבר? - אליהו הנביא, שתפקידו להשיב לב בנים על אבותם. ואם כן, פתיחת הדלת היא לא רק לאליהו הנביא, אלא בעיקר לבן שהוא מביא אתו, הבן החמישי. ואם ארבע הכוסות נועדו לארבעת הבנים האחרים - בשבילו נועדה הכוס החמישית, כוסו של אליהו.

מתוך 'על ארבעה בנים ועל הבן החמישי' מאת אורי שרקי, אתר הזמנה לפיוט

הוסיפו גם אתם בן חמישי או בת חמישית: מיהו /מיהי?

מה "הסיפור" שלו/שלה? מה הוא/היא שואל/ת? מה משיבים לו/לה?

איור 12: דן רייסינגר, ישראל (הגדת ועד הרבנים של אמריקה, 1982): ארבעה היבטים בכל אחד מאתנו. בעוד בימי הביניים איורי הבנים הציגו תפיסה ברורה ומובחנת בין הטיפוסים השונים: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול - תפיסת העולם בימינו הנה ספקנית ביחס לסטריאוטיפים ולקטגוריות שיפוטיות של בני האדם. כל בן הנו תערובת כאוטית (מבולגנת) של כל הקטגוריות. האומן השתמש במגזרות נייר צבעוני, והן מכסות זו את זאת באופן אקראי, כשהצבעים והצורות מתייחסים זה לזה באופן מורכב.

הגדה של פסח בהפקת הרבנות הצבאית הראשית תשס"ב מציגה את ארבעת הבנים שכנגדם דיברה תורה, כחבורת צוות טנק מחייכת, כשהבן הרשע שבהם תוהה לנוכח המאמץ החיילי: "מה העבודה הזאת לכם?"

מתוך: צבא הגדה לישראל / חיים גרוסמן

מה דעתכם על כך? האם מי שמשתמש מאחריות בצבא יכול להיחשב "רשע" על פי המאפיינים שלו בהגדה? הסבירו ונמקו.

מכיל דוד
מכיל דוד חיוני
לחיינו חיוני

בכל דור ודור
ההגדה של פסח מקורית, גלגלית והתפתחותה תקליטור אינטראקטיבי.

המפגש המשפחתי בליל הסדר מאחד את כל פלגי החברה היהודית: כל משפחה חוגגת על-פי מסורתה ובחידושה. במוקד הדיון - "והגדת לבנך": העברת המסורת כציר מרכזי ופולורליסטי, תוך הכרה במקומם של כל "ארבעת הבנים" במשפחה ובחברה היהודיות. התקליטור מוביל את הילד במסע המופלא מיציאת מצרים ועד ימינו אנו.

נאן ארכיטה **מחיר חיוני** 2000 ש"ח
כ"א' תשנ"א 32, מלון 03-5580100

Slide 1

Slide 2

הגדת סרייבו היא הגדה של פסח שנכתבה ככל הנראה בברצלונה שבספרד בשנת 1350 בקירוב ונחשבת להגדה העתיקה ביותר שנשמרה עד היום. ההגדה מוצגת במוזיאון הלאומי של בוסניה והרצגובינה שבסרייבו.^[1]

ההגדה נכתבה ואוירה בכתב יד על עור מולבן ומעוטרת בזהב ובכסף. כתב היד נחלק לשלושה חלקים. בחלק הראשון מופיעים 34 דפים ובהם איורים של סיפורי התורה מאזבריות העולם ועד מותו של משה רבנו, תוך פירוט של האירועים הקשורים בהשתקעות עם ישראל במצרים וביציאתו משם. האיורים החותמים חלק זה הם איור של בית המקדש הבניי, של חלוקת חרות לקראת הסדר, ושל העם היוצא מבית הכנסת לאחר תפילת החג. חלק זה מהווה כעין הקדמה מאוירת להגדה.

החלק השני הוא נוסח מעוטר של ההגדה, מלווה באיורים אחדים, ובחלק האחרון מופיע מחזור פיוטים ותפילות לימות הפסח.

לא ידוע מתי יצאה ההגדה מתחומי ספרד. אפשר לשער שהמשפחה שהחזיקה בה עזבה את קטלוניה בעקבות גזירות קנ"א (1391), או בגירוש ספרד ב-1492. בדף המגן האחורי של הספר מצוי חלק משטר מכר עברי האופייני ליהודי איטליה, שממנו ניתן להבין כי הספר נמכר באיטליה ב-1510. ההגדה נותרה באיטליה לפחות עד ראשית המאה ה-17, כפי שמעידה חתימה של צנזור מטעם הכנסייה הקתולית, מ-1609. במועד לא ידוע הגיעה ההגדה מאיטליה לסרייבו, שבעבר הייתה בה קהילה יהודית גדולה. בשנת 1894 נמכרה למוזיאון הלאומי של בוסניה בסרייבו. המוכרים היו בני משפחת כהן, שנאלצו למכור את ההגדה המשפחתית לאחר שאבי המשפחה נפטר והיא נותרה ללא מפרנס.

עד מהרה עוררה ההגדה עניין רב בעולם האקדמי, וכבר ב-1898 יצא לאור בווינה מחקר על הטקסט ועל האיורים בהגדה, מאת חוקר הליתורגיה דוד היינריך מילר וחוקר האמנות יוליוס פון שלוסר.

במהלך מלחמת העולם השנייה הסתיר הספרן הראשי של המוזיאון, דרוויס קורקוט, את ההגדה מחשש שהנאצים ישמידו אותה. קורקוט הבריח את ההגדה מסרייבו, והחביא אותה במסגד בזניצה. במהלך מלחמת בוסניה, בשלהי המאה ה-20, הוחבאה ההגדה בכספתת-קרקעית של סניף בנק. בעקבות שמועות שלפיהן ממשלת בוסניה והרצגובינה מכרה את ההגדה על מנת לממן רכישת נשק, הציג נשיא בוסניה את ההגדה בסדר פסח שנערך בשנת 1995.

בשנת 1991 הוערך שווי ההגדה ב-7 מיליון דולרים.^[2]

Slide 3

הגדת ראשי הציפורים

הגדה של פסח בהשראת הגדת ראשי הציפורים, הוצאת מוזיאון ישראל וקורן ירושלים
הגדת ראשי הציפורים היא כתב יד מאויר של ההגדה של פסח שנוצרה בגרמניה בסוף המאה השלוש עשרה. שמה נובע מהאיורים המקשטים אותה, בהן מופיעות דמויות אדם עם ראשים של ציפורים. הגדה זו הינה ההגדה העתיקה ביותר שקיימת בשלמותה, וכיום היא מוצגת במוזיאון ישראל.

אודות ההגדה

ההגדה נכתבה בסביבות 1300. שם המעתיק כנראה היה מנחם, כפי שנרמז מהצורה בה מודגשות האותיות מ-נ-ח-ם במילה "מנחם" באחד מעמודי ההגדה.

ההגדה מקושטת בשלל איורים צבעוניים המופיעים לרוב בשולי דפי ההגדה. בנוסף, ישנם שני דפים בהם מופיעים ציורים שלמים, אחד בתחילתו של הספר והשני בסופו. חלק מהציורים מתארים מאורעות בתנ"ך, כגון עקדת יצחק, יציאת מצרים וקבלת לוחות הברית. איורים אחרים מראים את סממני החג, כגון ארוחת סדר פסח, נטילת ידיים, והצפת האפיקומן. הדמויות היהודיות מופיעות עם גוף אנושי, אך ראש של ציפור, והגברים היהודים חובשים את כובע היהודים שיהודים נדרשו לחבוש בתקופת ימי הביניים בה נכתבה ההגדה. דמויות של לא יהודים, כמו זו של פרעה, אינן מופיעות כציפורים, אך פניהן מוסתרות.

ישנן מספר סברות מדוע בחרו המאיירים לצייר את הדמויות עם ראשי ציפור. הסברה הרווחת היא שהיה נהוג בין יהודי אשכנז להימנע מלצייר פני בני אדם בגין הדיברה "לא תעשה לך פסל וכל תמונה". בכתבי יד עבריים אחרים מאותה תקופה נמנעו מאיירים מלצייר פני אדם, והיה נהוג להחליף אותן בפני חיות, להסתירן, או לצייר פנים בלי תווים מזהים. יש המסבירים שליהודים יש ראש של נשר משום שבני ישראל מתוארים כנשרים בעת צאתם ממצרים, ככתוב "כנשר יעיר קנו, על גוזליו ירחף יפרוש כנפיו יקחהו, ישאהו על אברתו" (דברים, ל"ב, י"א). הסבר אחר הוא שהנשר היה סמל שלקיסר גרמניה, והבחירה לצייר את היהודים כנשרים הייתה כדי להפגין נאמנות למלוכה.

כנגד, ההיסטוריונית רות מלניקוף טוענת שהדמויות היהודיות מהוות קריקטורות אנטישמיות נלעגות. לטענתה, האיורים נעשו על ידי אמנים נוצרים, ודמות הציפור בעלת המקור הבולט מרמזת על האף הארוך שיוחס ליהודים. היא מחזקת טענה זו בעובדה שלחלק מהדמויות ישנן אוזני חזיר.

התגלגלותה של ההגדה מגרמניה לישראל

ההיסטוריה של ההגדה אינה לגמרי ידועה. בכריכת ההגדה רשום שהיא נרכשה בשנת 1864 על ידי ברוך בנדיקט. אחת מצאצאותיו, יהודית בנדיקט, נישאה לשר המשפטים של מדינת באדן, יהודי בשם לודוויג מרום, וידוע שההגדה הייתה ברשותם. בשנת 1934 נאסר מרום ידי הנאצים, אשתו וילדיו ברחו לצרפת, ולא ידוע מה עשו עם ההגדה. ההגדה התגלגלה לידי של הרמן קהאן, תושב העיר קארלסרוהה בה שכנה משפחת מרום אשר עלה ארצה משווייץ ב-1946. קהאן, שלא ידע להעריך את שוויה של ההגדה ולא ידע שהיא ההגדה הקדומה ביותר שקיימת בשלמותה, נאות למכור אותה לבית הנכות בצלאל. לאחר מכן עברה ההגדה לאוסף מוזיאון ישראל. ב-1965 פורסמה פקסימיליה של ההגדה בהוצאת תרשיש, בעריכת מיכאל שפיצר, שלראשונה איפשרה לציבור לצפות בהגדה בשלמותה.

Slide 4

הגדות מודפסות

ספרד, וואדי אל חגארה,
1480 (Guadalajara)

הגדה מ-1480, מוואדי אל חגארה (Guadalajara ספרד). מדובר בהגדה המודפסת הראשונה, עותק יחיד בעולם. נדפסה באותיות מרובעות, לא מנוקדות. ההגדה, שנדפסה 12 שנה לפני גירוש היהודים מספרד היא עדות מיוחדת לרמה הטכנולוגית הגבוהה של הדפוס בקרב יהודי ספרד. עם הגירוש לקחו איתם היהודים את הידע לארצות גלותם באירופה ובאזורי האימפריה העותמאנית, ובכללם צפון-אפריקה.

Slide 5

הגדות מודפסות

פראג, 1526

מנטובה, 1560

אמסטרדם, 1695

הגדות מודפסות, המאות ה-16 וה-17 נראים בהתחלה פחות פרטים, שחור לבן, וכן סממנים של התקופה: אבירים, לבוש של התקופה ולא של התנ"ך

Slide 6

מהדורת ההגדה הנמצאת ברשותי הודפסה בהוצאה מתוקנת ומשובחת בעלת כריכה אדומה קשה בשנת 1914. התרגום הראשון שלה לגרמנית נעשה ע"י המתרגם הנודע וולף (בנימין) בן שמשון היידנהיים (1757-1832). ההגדה כתובה בעברית, באותיות קודש מסוגנות, ובגרמנית גותית. האיורים המלווים את ההגדה הם הדפסים של פיתוחי נחושת המזכירים את תקופת ימי הביניים והרנסאנס. אין שום קשר לתקופת יציאת מצרים. האיורים שואבים את דימויהם מאירופה של פעם, על טירותיה, נופיה ומלבושי אנשיה. לדוגמא: לסיפור "מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק", מצורף איור בו המקום הוא חדר אכילה רחב ידיים של טירה פרוסית, סצנה מאירוע המתרחש במאה הי"ד ולא בבני ברק אלף שנה ויותר קודם לכן. הרשע מארבעת הבנים הוא אביר לבוש שריון וחגור חרב היוצא לקרב, ואילו בת פרעה המוציאה את משה התינוק מהיאור עושה זאת על רקע מבצרים וטירות כאשר היאור אינו אלא נהר הרין שגשרים מקומרים מגשרים בין גדותיו. וכך הלאה, התפאורה, הרקע וכל האביזרים הנלווים כולם בני תקופה אחרת מזו של תקופת המקרא. כך מתקבלת הגדה סוריאליסטית בה אין הלימה בין התמליל לאיורים, השייכים כאמור לתקופה אחרת.

Slide 7

Manuscript "Seder Ha'Asiya B'Leil Pesachim" Passover Haggadah , in decorative colored writing. [Yemen, 18th-19th century]. Bound at the end is a selicha-piyut "Eshal Adon Olam" – intentions of blowing the shofar, with kabalistic commentary. The author is Rabbi David ben Rabbi Yosef ben Rabbi Chaim ben Rabbi Teveria Al-Tzeidi of Sharab. Copier's colophon: Rabbi "Yosef ben Se'adya Sheir", 1829.

Manuscript, Passover Haggadah with piyutim and Jewish-Arabic translations. Pages are illustrated with frames with popular decorations. [Morocco, beginning of 20th century]. Some 40 written pages. Approximately 20 cm. The beginning is missing, the manuscript begins with the piyutim of "Yachatz".

Slide 8

אלג'יר תש"ו (1946). בסוף ההגדה דברי הערכה על הציונות כתכלית ייעודו ההיסטורי של עם ישראל, ולאחריה מילות 'התקווה' בצרפתית.

Slide 9

לשעת חירום:הגדה מקוצרת לשעת חירום. תל אביב תשכ"ז (1967).
נערכה על ידי הרב הראשי לצה"ל שלמה גורן בראשית ימי הכוננות למלחמת ששת הימים.

העצמאות 1952 בשנת 1952 פרסם ענף ההסברה של צה"ל בשיתוף מפקדת קצין תרבות ראשי את **הגדת העצמאות**. ההגדה, שהוצאתה לאור הייתה ביזמת שר החינוך דאז בן ציון דינור, חוברה ועובדה על ידי הסופר אהרן מגד.

סדר ההגדה נבנה במתכונת הגדה של פסח כאשר תחילת ראשי הפרקים הבנויים על לשון ההגדה הודגשו והמשכם שונה: **"עבדים היינו לגוים בכל הארצות... צא ולמד מה בקשו הערבים לעשות לנו... וישימו עלינו הבריטים המושלים בארץ נציבים ושוטרים... יהיה בחצי הלילה ליל ה-29 לנובמבר... כמה מעלות טובות לצבא עלינו"** ועוד.

Slide 10

המעין ב"הגדת החירות" כאילו נוכח באירוע סוריאליסטי, הזוי משהו, השאול מעולמות רחוקים, שעם הזמן פסו ועברו מהעולם.

"הגדת החירות" יצאה לאור לכבוד חג הפסח בשנת תשי"ג - 1953 על ידי חוג הנוער המתקדם בחיפה. ייתכן שמדובר בארגון הנוער שהיה קשור "בחטיבת השמאל" של משה סנה, שהוצא ממפ"ם בסוף ינואר 1953, טרם הצטרפותה למק"י (מפלגה קומוניסטית ישראלית). על עטיפת ההגדה אזור של מצעד חופש - דמויות אלמוניות צועדות בטור, כאשר בראשן צועדת דמות שרירית וחזקה, הנושאת בגאון את הדגל האדום.

ההגדה הוקדשה לזכר סטאלין, שנפטר זמן קצר לפני פסח באותה שנה. בעמוד הפנימי הפותח את ההגדה עומדת דמותו של החבר יוסף וויסריונוביץ' סטאלין, במדי המרשל שלו, כמבשר החופש והחירות. בכותרת בתוך מסגרת אבלות שחורה נכתב: "הגדה זו מוקדשת למנהיג הנאבקים לשחרור לאומי סוציאלי, יוסף וויסריונוביץ' סטאלין".

ועוד נכתב בהגדת החירות:

"וכפי שפסח הוא אביב השנה, כך הקומוניזם הוא אביב האנושות - הגשמת חלומות הדורות אשר קדמו לנו. ברוך אתה חג הפסח לדורי דורות!"
התמליל להגדה משלב את סיפור יציאת מצרים עם טקסטים מעולם המהפכה הסוציאליסטית, מתובלים בשיריהם של ולדימיר מיאקובסקי, אלכסנדר פן, יהודה שרת ועוד.

יש אירוניה רבה בהגדה המוקדשת למנהיג שדיכא עמים ואנשים, ולא היסס לכלוא ולהרוג מתנגדים למשטרו, בהם יהודים רבים.

כנרת הגדה של פסח, כנרת. תרצ"ט [1939], תש"ב [1942], תש"ו [1946].
שלוש הגדות לא מסורתיות, כתב-יד משוכפל בסטנסיל, עם איורים. בהגדת תרצ"ט, דף "ל" שנים לכנרת, כ"ה לקבוצה";

Slide 11

Slide 12

גם עיוורים צריכים הגדה

היות שכך, אין להתפלא שגם עיוורים ומי שראיתם מוגבלת זקוקים להגדה ואינם רוצים להסתפק באמירת הטקסטים בעל פה. בספרייה הלאומית מצויות מספר הגדות לפסח בכתב ברייל. בסך-הכול יש בקטלוג הספרייה הלאומית שבע הגדות בברייל. שש מהן הודפסו בארץ על ידי מוסדות שונים העוסקים בטיפול באוכלוסיית העיוורים, בעיקר בשנים האחרונות, ואילו הגדה אחת הודפסה בארצות הברית לפני עשורים אחדים.

גדות הראשונות בכתב ברייל הודפסו אכן בארצות הברית בראשית שנות ה-50 של המאה העשרים. לאחרונה, רכשה הספרייה הלאומית הגדה בכתב ברייל שמקורה בארצות הברית, והיא ככל הנראה אחת ההגדות הראשונות מסוג זה שהודפסו אי-פעם.

Slide 13

"והיא שעמדה": הגדת נשים

מגיד
גברת ס' קריאנו סטודנט.

למה ללמוד עברית? כי קורה שהמורה מבינה ומונחת על דבריו וזה יכול להיות דבר רע. לכן חשוב לדעת עברית כדי להבין מה המורה אומר.

למה ללמוד עברית? כי קורה שהמורה מבינה ומונחת על דבריו וזה יכול להיות דבר רע. לכן חשוב לדעת עברית כדי להבין מה המורה אומר.

מגיד
גברת ס' קריאנו סטודנט.

למה ללמוד עברית? כי קורה שהמורה מבינה ומונחת על דבריו וזה יכול להיות דבר רע. לכן חשוב לדעת עברית כדי להבין מה המורה אומר.

למה ללמוד עברית? כי קורה שהמורה מבינה ומונחת על דבריו וזה יכול להיות דבר רע. לכן חשוב לדעת עברית כדי להבין מה המורה אומר.

Slide 14

הגדה לילדים בחרוזים, אפרים סידון ודני קרמן

**מה ששתנה הלילה הזה
מכל הלילות??**

שבכל הלילות
אפרים לאכל עם לוחם, גם מקור, גם טוגות
וגם חליות.
אכל סלילת הזה טורה דבר סוקר.
מלילה הזה אקטנו אפרים טוגות בלבר.
לקדו

שבכל הלילות
אפרים לאכל המון דברים בלי שאלות.
מלפסטים ומקטניות ופצל ופולפלים –
ובלילה הזה אכל דבר קרוד אקטנו אפרים.
לקדו

Slide 15

הגדת קומיקס, אנגלמאיר

זאב אנגלמאיר הוא אמן, צייר קומיקס והומוריסטן ישראלי, והוא כנראה המאייר היחיד בארץ שהמילה מאייר מסתתרת בשמו, אנגלמאייר.

Slide 16

הגדה של פסח, עורך: ג'ונתן ספרן פוייר עיצוב גרפי: עודד עזר

למבוגרים שרוצים להעמיק במסורת, מומלץ לקרוא את ההגדה בעריכת הסופר המוערך ג'ונתן ספרן פויר שיצאה השנה בתרגום חדש לאנגלית של הסופר נתן אנגלנדר. הספר שממוקם במקום הראשון באתר אמזון ברשימות היהדות, הפילוסופיה, והחגים, מציע הערות פרובוקטיביות של הוגים יהודיים בכירים כמו ג'פרי גולדברג ונתניאל דויטש לטקסט החג המוכר.

Slide 17

Slide 18

Slide 19

זהו פרויקט יפהפה, רב רבדים, שמוסיף להגדה המסורתית ערך מוסף. לפרויקט הצטרף הסופר נתן אנגלנדר, שבמשך שלוש שנים תירגם את ההגדה מחדש לאנגלית, והתרגום שלו מופיע לצד הטקסט המוכר בעברית ובארמית.

בהגדה החדשה ישנם גם דברי פרשנות על נושאים שונים שעולים מן הטקסט. הפרשנים, שנבחרו בידי ספרן פויר, הם נתניאל דויטש (מרצה באוניברסיטת סנטה קרוז ומנהל המרכז ללימודי יהדות), ג'פרי גולדברג (עיתונאי ב"אטלנטיק"), רבקה ניוברגר גולדסטין (סופרת ומרצה), ולמוני סניקט (שם העט של דניאל הנדלר שמפרסם בארצות הברית ספרי ילדים). כמו כן מציעה ההגדה ציר זמן שעוקב אחר התפתחות החג ואחר הדרכים השונות שבו הוא נחגג. ציר הזמן כולל גם סיפורים ורגעים הממחישים את נושאי החג: שחרור, יציאה משעבוד, פזורה, נדודים ושיבה. על עיצוב ההגדה הופקד המעצב הישראלי עודד עזר.

מקבץ שירים מתוך "הלילה הזה כולו שירה"

הגדה / אביחי קמחי

והגדת לי

בלילה ההוא

שבערת את החמץ

מסדרי לבך

ועלי פסחך

במה להתחיל / אלי אליהו

אולי אני צריך להתחיל לנקות את חיי,

להתחיל, אבל במה להתחיל?

אולי **אסלק** פחד דק

שהצטבר עם השנים

וקורים של אנשמה

שנטוו בדממה בלילות.

או אגלגל תחלה את הבדידות

שכספה אצלי מקיר לקיר

ואנקה תחתיה,

כדי שתשוב **ותבריק** רצפת נפשי

כאלו לא דרכו עליה

מעולם.

ואולי אדחה זאת לפעם אחרת. אחרי הכל,

עדין אפשר להלך פה, וגם החלונות,

יש לומר, עדין רואים דרכם

את העולם. וחוצי מזגה,

השיר הזה.

ותוכו ה**רצוף** אהבה.

לסלק – to clear, remove

להצטבר – to accumulate

קורים – cobwebs

לטוות – to spin (a web)

להבריק – to shine

רצוף - paved

יוצאת ממצרים / חגית אקרמן

היסוס – hesitation
בהלה – fear
רוך – softness
דבקות – devotion
כוונה – intent
נושאת, לשאת – to carry
קמטים – wrinkles
פנינים – pearls

לא ביד חזקה
ולא ובזרוע נטויה
ולא ובמורא גדול
ולא ובאותות
ולא ובמופתים
אלא בהסוס, בצעדים קטנים, בהולת חשך
ברך
ובדבקות
ובכוונה
ובדייק
ובאהבה

נושאת סימנים קטנים כמו קמטי הזמן העובר, וחלופי עונות, גופי המשתנה, פניני געגועי.
יוצאת ממצרים.

ומה משך חיי / יהודה עמיחי

משך - duration

ומה משך חיי. אני כמו אחד שיצא ממצרים
יום סוף נבקע לשנים ואני עובר בחרבה
ושתי חומות מים מימיני ומשמאלי.
מאחורי חיל פרעה ופרשיו ולפני המדבר
ואולי הארץ המבטחת. זה משך חיי.

והיא שעמדה / טליה גלזר

צחצחה, לצחצח – to polish
נכוותה, להכוות – to get burned
צלחה, לצלות – to braise
גחצה, לגחץ – to iron
לפנות – to clear (the table)

והיא שעמדה ונקתה ושטפה וצחצחה והקשירה והגעילה ולבנה
ונכותה בעורה בסודה קאוסטית
והרסה בגדיה עם אקונומיקה
ובשלה וצלחה ואפתה
והכינה שש צלחות סדר
וערכה שלחן לשלושים איש
וכבסה וגחצה בגדי חג.
והיא שעמדה
והגישה
ופנתה את הסעודה
והיא שעמדה ב"שפך חמתך" לא הספיקה לשיר "הלל" ו"חד גדיא"
הניחה לרגע את הראש
ונרדמה...

עבדים / ברי סחרוף

על נהר אספירין ישבנו

במקומות המכרים

לא שומעים לא רואים

כאלו אנחנו אור

עוד מעט יגמר הסרט

בקורב המציאות

התמונה מטושטשת

הצליל לא ברור

כי כלנו עבדים אפלו

שיש לנו כזה כאלו

פותרים פה גדול

ומחכים לענג הבא

כלנו מכורים של מישהו

שמבקש עקשו תרגישו

פותרים פה גדול

ומחכים למנה הבאה

חלונות ראנה יפים פה

זה הכל למכירה

גם אנחנו תלויים

עם פתקי החלפה

אז מה נעשה עם הכעס הזה

מה יהיה עם הקנאה

כלם רוצים להיות חפשיים

אבל ממה אליהם ממה

מטושטש – blurred

צליל – sound

עונג – pleasure

מכור – addicted

מנה – portion, dose (of drugs)

פתק החלפה – exchange receipt

כעס – anger

קנאה – jealousy

<https://www.youtube.com/watch?v=2LH8kvivV-A>

https://www.youtube.com/watch?v=7l0qqq_OwJg

מדי בקר / אריה סיוון

מדי בקר אדם מתעורר

על שפתו של ים המחר

ושואל את עצמו: לחצות

או לא לחצות

כל אדם צריך מצרים אמנון ריבק

כל אדם צריך שתהיה לו
איזו מצרים,
להיות משה עצמו מתוכה
בגד חזקה,
או בחריקת שנים.
כל אדם צריך אימה וחשכה גדולה,
ונחמה, והבטחה, והצלה,
שיגיע לשאת עינוי אל השמים.
כל אדם צריך תפלה
אחת,
שתהא שגורה אצלו על השפתיים.
אדם צריך פעם אחת להתכופף-
כל אדם צריך כתר.
כל אדם צריך שתהיה לו
איזו מצרים,
לגאל עצמו ממנה מבית עבדים,
לצאת בחצי הליל אל מדבר הפחדים,
לצעד הישר אל תוך המים,
לראותם נפתחים מפניו לצדדים.
כל אדם צריך כתר,
לשאת עליה את עצמות יוסף,
כל אדם צריך להזדקף.
כל אדם צריך שתהיה לו
איזו מצרים,
וירושלים,
ומסע ארוך אחד,
לזכר אותו לעד
בכפות הרגלים.

"ויקח משה את עצמות יוסף עמו, כי השבע השביע את

בני ישראל לאמר

פקד פקד ה' אתכם, והעליתם את עצמתי מזה אתכם:

שמות, יג, יט